

**TUTKIMUSRAPORTTI**

# **ILOMANTSI**

## **Sonkaja**

Historiallisen ajan kyläpaikan arkeologinen koekaivaus  
26.5.2015



AKDG 4361:2



**MUSEOVIRASTO**

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

KOEKAIVAUSRYHMÄ

**JAN-ERIK NYMAN**

## Tiivistelmä

Ilomantsin Sonkajassa sijaitsevalla kiinteistöllä 146-432-14-28 Kolmikko on suunniteltu rakennettavaksi uusi kesämökki ja siihen johtava pihatie. Ennen rakentamista tuli alustavalla koekaivauksella selvittää sijaitseeko rakennushankeen vaikutusalueella Sonkajan keskiaikaiseen kylään liittyviä kiinteitä muinaisjäännöksiä. Museoviraston koekaivausryhmä toteutti koekaivauksen yhden päivän aikana 26.5.2015. Koekaivaukset suoritettiin virkatyönä, koska kyseessä oli pieni yksityinen hanke. Koekaivauksessa kaivettiin koekuoppia tulevan kesämökin kohdalle ja tarkastettiin ne alueet, joista oli kuorittu pintamaat jo ennen tutkimuksen alkua. Tutkimuksessa ei löytynyt kesämökin ja uuden pihatien kohdalta merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä.

*Kannen kuva: Tutkimuskohde, kuvattu pohjoisesta. AKDG 4361:2*

## Sisällysluettelo

Kansilehti	
Tiivistelmä	
Sisällysluettelo	1
Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Sijaintikartat	3
1. JOHDANTO	5
2. TUTKIMUSHISTORIA	6
3. KOHTEEN SIJAINTI JA KUVAUS	6
4. TUTKIMUSMENETELMÄT	7
5. KAIVAUSHAVAINNOT	8
6. YHTEENVETO	9
7. LÄHTEET	10
8. DIGIKUVALUETTELO	10
9. LISTA KOEKUOPISTA	10
Yleiskartta 1:500	11

## Arkisto- ja rekisteritiedot

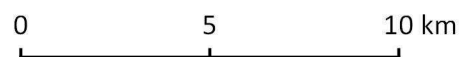
Kohteen nimi:	ILOMANTSI Sonkaja
Muinaisjäännöslaji:	Historiallisen ajan kylänpaikka
Muinaisjäännösrekisterino:	-
Inventointinumero:	-
Tutkimuksen laatu:	Koekaivaus
Kenttätyönjohtaja:	Jan-Erik Nyman, FM
Apulaistutkija:	Inga Nieminen, Huk
Tutkimuksen rahoittaja:	Museovirasto (virkatyö)
Kenttätyöaika:	26.5.2015
Tutkittu ala:	1,5 m <sup>2</sup>
Maakunta:	Pohjois-Karjala
Kunta, kylä:	Ilomantsi, Sonkaja
Kiinteistötunnus:	146-432-14-28 Kolmikko
Peruskartta, TM35-lehtijako:	P6111L
Peruskartta, Yleislehtijako:	4242 10 Sonkaja
Tutkitun alueen keskikoordinaatit:	N: 6958125 E: 692592 (ETRS-TM35-FIN)
Tutkitun alueen korkeus:	Z: 195–199 (N2000)
Kohteen lähin osoite:	Issakantie 114, 82915 Sonkaja
Kaivauslöydöt:	-
Aikaisemmat tutkimukset:	-
Aikaisemmat löydöt:	-
Digikuvat:	AKDG 4361:1-6, luettelo s. 10
Maastokarttaote:	1:200 000, A4, s. 3 1:20 000, A4, s. 4
Kartat:	Yleiskartta 1:500, A4, s. 11
Liitteet:	-
Tutkimusraportti:	Museoviraston arkisto, Helsinki



# ILOMANTSI Sonkaja

N: 6958125 E: 692592 (ETRS-TM35FIN) Z: 195–199 (N2000)

1: 200 000



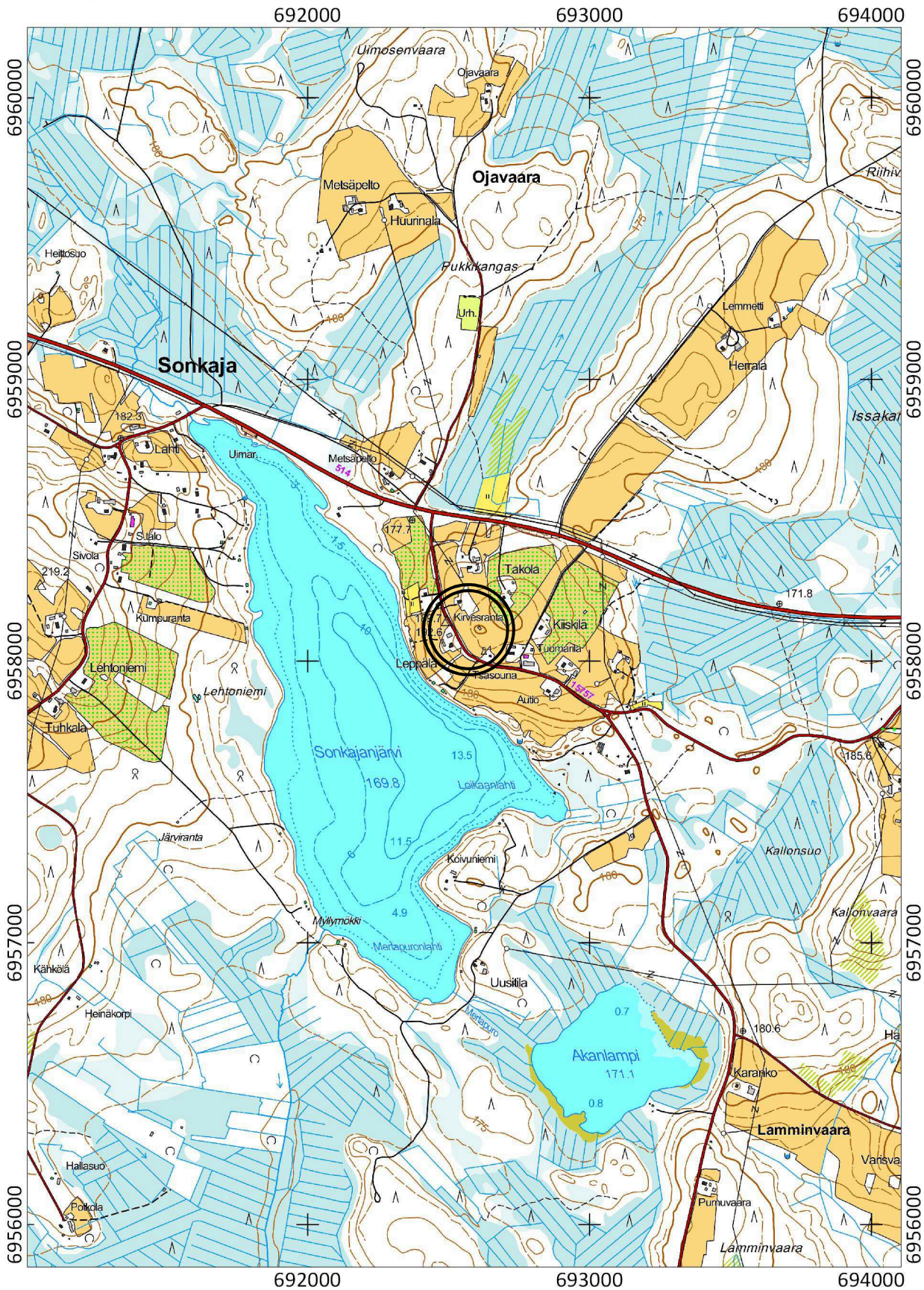


# ILOMANTSI Sonkaja

N: 6958125 E: 692592 (ETRS-TM35FIN) Z: 195–199 (N2000)

1: 20 000

0 250 500 750 1000 m



## 1. JOHDANTO

Ilomantsin Sonkajassa sijaitsevalle kiinteistölle 146-432-14-28 Kolmikko on suunniteltu rakennettavaksi uusi kesämökki ja siihen johtava pihatie. Sonkajan kylä on peräisin keskiajalta ja kylän varhaisvaiheille ajoittuvat kerrostumat tai rakenteet ovat muinaismuistolain (295/1963) suojaamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Tästä johtuen Museoviraston Kulttuuriympäristön suojelu -osasto katsoi, että on syytä tarkistaa pienellä koekaivauksella sijaitseeko rakentamiskohdalla kiinteää muinaisjäännöstä. Kattavampi koekaivaus tulisi toteuttaa, mikäli paikalta saataisiin havaintoja mahdollisesta muinaisjäännöksestä. Asiasta ei ole erillistä lausuntoa.

Museoviraston Kulttuuriympäristön suojelu -osasto antoi 23.5.2015 Museoviraston koekaivausryhmälle suoritettavaksi alustavan koekaivauksen. Koekaivausryhmä suoritti koekaivauksen virkatyönä yhden päivän aikana 26.5.2015. Museovirasto kustansi tutkimukset, koska kyseessä oli pieni yksityinen hanke. Tutkittavana oleva alue oli noin 1000 m<sup>2</sup> ja siitä tutkittiin 1,5 m<sup>2</sup>. Koekaivauksessa toimi kenttätyönjohtajana FM Jan-Erik Nyman ja apulaistutkijana HuK Inga Nieminen.

Helsingissä 23.10.2015

Jan-Erik Nyman, FM



## 2. TUTKIMUSHISTORIA

Sonkajan kylään ei ole aikaisemmin kohdistunut arkeologisia tutkimuksia. Kylän vanhaa ortodoksikalmistoa on inventoitu vuosina 1970, 1994 ja 2005.

## 3. KOHTEEN SIJAINTI JA KUVAUS

Tutkimuskohde sijaitsee Issakantien varrella olevalla pellolla 8,2 km Ilomantsin luterilaisesta kirkosta länsiluoteeseen. Nurmella oleva pelto on korkean mäen loivasti laskevalla lounaisrinteellä lähellä mäen lakea. Lähes koko mäki on raivattu viljelyskäyttöön ja sen rinteillä on Sonkajan kylän maatiloja. Lännessä mäen rinne laskee loivasti Issakantielle asti, jonka jälkeen se tien länsipuolella jatkuu huomattavasti jyrkempänä kohti Sonkajanjärven koillisrantaa. Rannalle on tutkimuskohteelta on matkaa 250 m. Sonkajanjärven vedenpinnan korkeus on 169,8 m mpy ja Sonkajan kylän kohdalla oleva mäki nousee noin 30 m järven vedenpinnan yläpuolelle. Tutkimuskohteen korkeus on noin 195–199 m mpy (N2000). Suunniteltu kesämökin rakennuspaikka sijaitsee pellolla olevan vanhan hirsirunkoisen ladon länsipuolella noin 70 m Issakantieltä itään. Uusi pihatie on suunniteltu kulkevan Issakantieltä suoraan kohti kesämökkiä. Alueen maaperä koostuu lähes kivettömästä hiedasta.



Kuva 1. Tutkimuskohde ja kuvan vasemmalla laidalla kesämökin suunniteltu rakennuspaikka, kuvattu lännessä. AKDG 4361:3

Tutkimuskohteella jääkauden mannerjäätikkö sulii 11 700–11 900 vuotta sitten. Itämeren muinaisvaiheiden vedenpinnat eivät ole ylettyneet tutkimuskohteelle, joka oli jään sulamisen jälkeen heti kuivaa maata. Ilomantsin jääjärven vedenpinta oli alueella ylimmillään 162–164 m mpy, joten se ei ole peittänyt tutkimuskohdetta eikä myöskään Jänisjoen vesistöön kuuluvaa Sonkajanjärveä, joka ilmeisesti on ollut itsenäinen järviällä sen synnystä mannerjäätikön sulamisen ajoista alkaen (Kejonen 2009:3-4). Aivan tutkimuskohteen



lähiympäristöstä ei tunneta esihistoriallisia löytöjä, mutta Sonkajan kylän alueelta on muutamia kivikautisia esinelöytöjä. Lähimmät tunnetut esihistorialliset asuinpaikat sijaitsevat kuitenkin Ilomantsin kirkonkylällä 8 km tutkimuskohteesta itään. Sonkajan kylä on katsottu kuuluvan Ilomantsin neljän vanhimman kylän joukkoon. Vuonna 1500 kylässä oli viisi taloa ja kylä kasvoi nopeasti tulevien vuosisatojen aikana kun suurin osa ortodoksiväestöstä jäi paikoilleen ja kylään muutti luterilaisia uudisasukkaita. 1600-luvun lopulla asutus levisi pääkylästä Sonkajanjärven itärannalta Väyrynvaaraan ja 1700-luvulla vielä järven länsirannalle. Isojaon alkaessa Sonkajan jakokunnassa oli 36 kokonaista tilaa ja kolme kruununtorppaa (Björn 1991:125). Kylän vanha ortodoksikalmisto Sonkaja Autio sijaitsee 300 m tutkimuskohteesta etelään. Toinen mahdollinen ortodoksikalmisto Sonkaja Lahti sijaitsee Sonkajanjärven länsirannalla tutkimuskohteesta 1,3 km luoteeseen.



Kuva 2. Ote pitäjänkartasta vuodelta 1847, johon tutkimuskohde on merkitty ympyrällä. Kartassa tutkimuskohde sijaitsee tonttimaan tuntumassa. Lähde: Maanmittauslaitos, 4242 10 la. (<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1049051>)

#### 4. TUTKIMUSMENETELMÄT

Koekaivauksessa kaivettiin 6 kpl 0,5 x 0,5 m kokoista koekuoppaa suunnitellun kesämökin kohdalla. Kesämökin rakentamisaikaa ei ollut merkitty maastoon, joten sen sijainti määritettiin silmämääräisesti maanomistajan toimittaman karttaluonnoksen avulla. Koekuopat kaivettiin lapiolla ja tarvittaessa myös lastalla ohuina kerroksina. Maa-ainesta ei seulottu. Koekuopat kaivettiin 0,20–0,60 m syvyyteen puhtaaseen pohjamaahan asti. Koekuopissa esiintyvistä ilmiöistä ja maannoksista tehtiin muistiinpanot ja osa koekuopista valokuvattiin digitaalikameralla. Dokumentoinnin jälkeen koekuopat täytettiin.

Kesämökille johtavan uuden tielinjan pintamaat oli poistettu ennen koekaivausta. Kuorittu alue tarkastettiin silmämääräisesti ja osa siitä puhdistettiin lapiolla ja lastalla. Suunnitellun kesämökin pohjoispuolella oli myös äskettäin tehty kaivanto, ja myös sitä tarkastettiin silmämääräisesti. Kaivanto oli kuitenkin täyttynyt vedellä, joten havaintomahdollisuudet olivat varsin niukkoja.



Kuva 3. Kenttätyönjohtaja Jan-Erik Nyman mittaa kuoritun alueen sijaintia tulevan pihatien kohdalla, kuvattu koillises-  
ta. AKDG 4361:4

Koekuoppien, kuoritun alueen sekä kaivannon sijainnit mitattiin VRS-RTK -laitteen (Topcon Hiper SR) avulla, jonka tarkkuus on  $\pm 2$  cm. Mittaukset suoritettiin valtakunnallisessa ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatistossa ja N2000 korkeusjärjestelmässä.

Jälkityövaiheessa laadittiin Maanmittauslaitoksen maastokartan pohjalle yleiskartta mittakaavaan 1:500, johon lisättiin koekuoppien, kuoritun tiealueen ja kaivannon sijainnit. Tutkimuksessa otetut digitaaliset valokuvat on luetteloitu Museoviraston kuvakokoelmiin päänumerolla AKDG 4361:1-6. Jälkitöissä allekirjoittanut vastasi tutkimusraportin ja yleiskartan laatimisesta sekä valokuvien luetteloinnista. Koekaivauksessa ei löytynyt Kansallismuseon kokoelmiin otettavia löytöjä.

## 5. KAIVAUSHAVAINNOT

Kaikki kaivetut koekuopat olivat löydöttömiä, eikä niistä löytynyt viitteitä kiinteästä muinaisjännöksestä. Pellon 25-30 cm vahvan kyntökerroksen alla oli puhdasta ja kivetöntä kellanharmaata hietaa. Utta pihattietä varten kuoritun alueen tarkastus ei myöskään antanut viitteitä mahdollisesta kiinteästä muinaisjännöksestä. Peltomullan alla oli puhdasta hietaa, jossa paikoitellen oli yksittäisiä kiviä. Mitään muinaisjännökseen viittaavaa ei myöskään havaittu tulevan kesämökin pohjoispuolella olevasta kaivannosta, jossa peltomullan alla oli myös puhdasta hietaa.





*Kuva 4. Tutkimuskohde ja uutta pihatietä varten kuorittu alue, kuvattu lounaasta. AKDG 4361:1*



*Kuva 5. Koekuoppa 1, kuvattu etelästä. AKDG 4361:6*

## 6. YHTEENVETO

Museoviraston koekaivausryhmä sai Museoviraston kulttuuriympäristön suojelu -osastolta suoritettavaksi koekaivauksen Ilomantsin Sonkajassa sijaitsevalla kiinteistöllä 146-432-14-28 Kolmikko. Kiinteistölle suunniteltiin uusi kesämökki ja siihen johtava pihatie. Alustavalla koekaivauksella tulisi selvittää sijaitseeko rakennushankeen vaikutusalueella Sonkajan keskiaikaiseen kylään liittyviä kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Koekaivausryhmä suoritti koekaivauksen virkatyönä yhden päivän aikana 26.5.2015. Koekaivauksessa kaivettiin 6 kpl 0,5 x 0,5 m kokoista koekuoppaa tulevan kesämökin kohdalle ja tarkastettiin ne alueet, joista oli kuorittu pintamaat jo ennen tutkimuksen alkua. Tutkimuksessa ei löytynyt kesämökin ja uuden pihatien kohdalta merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä. Paikalla olevan pellon kyntökerroksen alla oli puhdasta hietamaata.

## 7. LÄHTEET

Painetut lähteet ja kirjallisuus:

Björn, Ismo (1991). *Suur-Ilomantsin historia. Enon, Ilomantsin ja Tuupovaaran historia vuoteen 1860.*

Pieksämäki: Enon, Ilomantsin ja Tuupovaaran paikallishistoriatoimikunta.

Kejonen, Aimo (2009). *Ilomantsin kartta-alueen maaperä. Maaperäkartta 1:20 000 selitys, lehti 4244 01.*

Espoo: Geologian tutkimuskeskus.

## 8. DIGIKUVALUETTELO

AKDG 4361:

Kuvaaja: Inga Nieminen

1. Tutkimuskohde ja uutta pihatietä varten kuorittu alue, kuvattu lounaasta.
2. Tutkimuskohde, kuvattu pohjoisesta.
3. Tutkimuskohde ja kuvan vasemmalla laidalla kesämökin suunniteltu rakennuspaikka, kuvattu lännestä.
4. Kenttätyönjohtaja Jan-Erik Nyman mittaa kuoritun alueen sijaintia tulevan pihatien kohdalla, kuvattu koillisesta.
5. Suunnitellun kesämökin pohjoispuolella oleva kaivanto, kuvattu koillisesta.
6. Koekuoppa 1, kuvattu etelästä.

## 9. LISTA KOEKUOPISTA

Nro	Koordinaatit (ETRS-TM35FIN) Lounaisnurkka	Pinta mpy (N2000)	Koko m	Syvyys m	Kuvaus
1	N: 6958128,16 E: 692585,51	198,14	0,5 x 0,5	0,35	25 cm paksu kerros peltomultaa, jonka alla on kellanharmaata hietaa kuopan pohjaan asti.
2	N: 6958131,41 E: 692590,99	198,28	0,5 x 0,5	0,40	30 cm paksu kerros peltomultaa, jonka alla on kellanharmaata hietaa kuopan pohjaan asti.
3	N: 6958121,42 E: 692589,33	198,33	0,5 x 0,5	0,35	30 cm paksu kerros peltomultaa, jonka alla on kellanharmaata hietaa kuopan pohjaan asti.
4	N: 6958125,22 E: 692596,16	198,51	0,5 x 0,5	0,30	25 cm paksu kerros peltomultaa, jonka alla on kellanharmaata hietaa kuopan pohjaan asti.
5	N: 6958116,49 E: 692592,89	198,52	0,5 x 0,5	0,35	30 cm paksu kerros peltomultaa, jonka alla on kellanharmaata hietaa kuopan pohjaan asti.
6	N: 6958120,23 E: 692598,41	198,67	0,5 x 0,5	0,35	25 cm paksu kerros peltomultaa, jonka alla on kellanharmaata hietaa kuopan pohjaan asti.



# ILOMANTSI Sonkaja Jan-Erik Nyman 2015 Yleiskartta 1:500

Piirtäjä Jan-Erik Nyman

Pohjakarttana on Maanmittauslaitoksen maastokartta  
Koordinaatisto ETRS-TM35FIN  
Korkeusjärjestelmä N60

- 1□ löydötön koekuoppa (0,5 x 0,5 m)
- rp kiinteistöraja ja rajamerkki
- o o viljelmä
- .. pelto

